बोटे महिलाहरुको शैक्षिक अवस्था

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकीशास्त्र
संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नाकोत्तर
उपाधिको लागि प्रस्तुत शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

सावित्री चौधरी

रोल नं. : १५९

कक्षा रोल नं. : २८२८६१

रजिस्टेसन नं. : ९-२-५४०-७१-२००७

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग

कीर्तीपुर, काठमाडौं

२०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सामाजिक शास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र
केन्द्रीय विभाग कीर्तीपुर

सिफारिस पत्र

प्रस्तुत शोधपत्र **बोटे महिलाहरुको शैक्षिक अवस्था** शीर्षकमा छात्रा सावित्री चौधरीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उक्त शोधपत्र समाजशास्त्र बिषयको स्नातकोत्तर तह उपाधि प्राप्तीका निम्ती आंशिक आवश्यकता परिपुर्ति गर्ने क्रममा तयार पारिएको हो । त्यसकारण म समुचित मुल्याङ्कनका निम्ती शोधपत्र मुल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :२०७३ /८/१२

....

डा.कृष्ण ब.भट्टचन
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र

केन्द्रीय विभाग कीर्तीपुर

स्विकृति पत्र

समाजशास्त्रमा स्नातकोत्तर तह उपाधि प्राप्तिका निम्ति **बोटे महिलाहरुको शैक्षिक अवस्था** शीर्षकमा सावित्री चौधरीद्धारा तयार पारिएको यो शोधपत्र मुल्याङ्कन समितिद्धारा स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मुल्याङ्कन समिति

प्रा.डा.तुलसी राम पाण्डे

विभागीय प्रमुख ....

प्रेम चलाउने

बाह्य परीक्षक ....

डा. कृष्ण भट्टचन

शोध निर्देशक ....

मिति : २०७३/८/१२

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शीर्षक "बोटे महिलाहरुको शैक्षिक अवस्था" को शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविविद्यालयको पाठ्यक्रम अनुसार समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको शिलशिलामा तयार पारिएको छ । यो शोधपत्रको प्रस्तावना कार्य देखी अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य समय दिई निर्देशन, सल्लाह, सुझाव एवं सहयोग प्रदान गर्नु हुने मेरो शोधपत्रको शोध निर्देशक कृष्ण भट्टचन जयूप्रति आभार छु । मेरो शोधपत्र परिमार्जन गर्नमा मद्दत पुर्‍याई दिनु हुने बाह्य परिक्षक प्रेम चलाउनेज्यू प्रति आभार छु । त्यस्तै शोधपत्रको तयारीको क्रममा स्वीकृत प्रदान गरि अनुसन्धान गर्ने अवसर दिनु हुने विभागिय प्रमुख प्रा. डा. तुलसी राम पाण्डेज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधपत्रको लागि सामाग्री उपलब्ध गराई दिने केन्द्रिय पुस्तकालय परिवारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

पढेर मात्र असल व्यक्तित्व बनाउन र सफल मानिस हुन सकिन्छ भनी मलाई सानैदेखि पढ्न र लेख्न प्रेरणा दिनुहुने वुवा कृष्ण चौधरी र आमा स्व. धर्मी देवी चौधरी प्रति म सदा सर्वदा ऋणी छु । मलाई शोध लेखनमा हर प्रकारले सहयोग गर्ने मेरो श्रीमान देव ब्रत चौधरी र भिनाजू सनातन देव चौधरीलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उचित परामर्श दिने तथा सामाग्री उपलब्ध गर्न सहयोग पुर्‍याउने साथी सरीता लिम्बु र बिनिता शर्मा लाई पनि अन्तरमन देखि नै धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधपत्र तयारीमा सहि, सत्य र वास्तविक सुचना दिएर सहज बनाउँन सहयोग पऱ्याउने नारायणी नगरपालीका का सम्पूर्ण बोटे बासीहरुलाई धन्यवाद नदिरहन सक्दिन ।

अन्तमा प्रस्तुत शोधपत्रको समुचित मूल्यांकनको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय स्नातकोत्तर सामाजिकशास्त्र केन्द्रिय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

सावित्री चौधरी

शोधार्थी

समाजशास्त्र केन्द्रिय
विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपूर, काठमाडौं

मिति : २०७३/०८/१२

विषय सूची

	पेज नं.
अध्याय – १ परिचय	**१-७**
१.१ अध्ययनको पृष्ठभमि	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४ अध्ययनको महत्व	६
१.५ अध्ययनको संगठन	६
अध्याय - २ सन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोकन	**८-१४**
२.१ सैद्धान्तिक दृष्टिकोण	८
२.२.सन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोकन	८
२.३.नेपालमा औपचारक शिक्षाको विकास र लैङ्गिक विभेद	१२
अध्ययान – ३ अनुसन्धान विधि	**१५-१८**
३.१ अनुसन्धान क्षेत्र छनौट	१५
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	१५
३.३ तथ्यांकको स्रोत	१६
३.४ तथ्यांक संकलन विधि	१६
३.४.१ नमुना छनौट	१६
३.४.२ अर्न्तवार्ता	१६
३.४.३ अवलोकन	१७
३.४.४ घरधुरी सर्वेक्षण	१७
३.५ तथ्यांकको प्रस्तुति एवं विश्लेष्ण	१८
३.६ अध्ययनको सीमा	१८
अध्याय - ४ अध्ययन क्षेत्रको सामान्य परिचय	**१९-२२**
४.१. नारायणी नगरपालिकाको सामाजिक,सांस्कृतिक अवस्था	२०
४.२. नारायणी नगरपालिकाको आर्थिक अवस्था	२१
अध्याय – ५ बोटे महिलाको शैक्षिक अवस्था र शिक्षा प्रतिको धारणा	**२३-४८**
५.१ अध्ययन क्षेत्रमा रहेको शैक्षिक संस्थाको विवरण	२३
५.२ बोटे महिलाको शिक्षाको अवस्था	२४
५.२.१ बोटे महिलाको शिक्षामा सहभागिता	२६
५.२.२ शिक्षाका आधारमा पेशा	२८
५.२.३. उमेर अनुसार महिला शिक्षा प्रतिको सामाजिक धारणा	२९

५.३. नारायणी नगरपालिका छनोटमा परेका बोटेहरुको सामाजिक अवस्था ३१
५.३.१ धर्म विवरण ३१
५.३.२ बसोबास गरेको समय ३२
५.३.३ वसोवासको अवस्था ३२
५.४ बोटेहरुको आर्थिक अवस्था ३४
५.४.१ भु–स्वामित्व ३४
५.४.२ पेशा वा व्यबसाय ३५
५.४.३ बोटेहरुको मासिक आम्दानी विवरण ३५
५.४.४ अध्ययन क्षेत्रका बोटेहरुले पाल्ने पशुपंक्षी ३७
५.५ बोटे महिलाहरुको शैक्षिक अवस्थामा समाजशास्त्रीय बिश्लेषण ३८
५.६ बोटे महिलाहरुको शिक्षामा पहुच नपुग्नुका कारण र सुधारका प्रयासहरु ४०
क) आर्थिक अवस्था कमजोर भएर ४१
ख) विवाह भएर ४३
ग) पढाईमा असफलता ४४
घ) परिवारले नपढाएर ४५
५.६.१ महिलाको शिक्षाको सुधारका लागि भएका प्रयासहरु ४६
अध्याय – ६ साराशं तथा निष्कर्ष ४९-५२
६.१ साराशं ४९
६.२ निष्कर्ष ५१

तालिकाहरुको सूचिहरु २३-४५

तालिका नं. १ अध्ययन क्षेत्रमा रहेको शैक्षिक संस्थाका विवरणहरु २३
तालिका नं. २ बोटे बस्तीको साक्षर तथा निरक्षण २५
तालिका नं. ३ विद्यालय जाने बोटे महिलाबो संख्या २७
तालिका नं. ४ शिक्षाका आधारमा उत्तरदाताको पेशागत विवरण २९
तालिका नं. ५ उमेर अनुसार शिक्षा प्रतिको धारणा ३०
तालिका नं. ६ उत्तरदाताको धर्म अनुसार वर्गीकरण ३१
तालिका नं. ७ उत्तरदाताको आधारमा बसोबास गरेको समय ३२
तालिका नं. ८ घरको प्रकृति ३३
तालिका नं. ९ उत्तरदाताको परिवारले ओगटेको जमिनको विवरण ३४
तालिका नं. १० पेशाको अभधारमा उत्तरदाताको संख्या ३५
तालिका नं. ११ बोटेहरुको मासिक आम्दानीको विवरण ३६
तालिका नं. १२ बोटेहरले पाल्ने पशुपंक्षीको विवरण ३७

तालिका नं. १३ शिक्षामा सहभागी नहुनुका कारणहरु ४१
केश अध्ययनहरुको सूचिहरु **४२-४५**
केश अध्ययन नं. १ आर्थिक अवस्था कमजोर भएर पढाईलाई निरन्तरता दिन नसकेको ४२
केश अध्ययन नं. २ विवाह भएर पढाईलाई निरन्तरता दिन नसकेको ४३
केश अध्ययन नं. ३ कक्षामा बारम्बार असफल भएको कारणले पढाई छोडेको ४४
केश अध्ययन नं. ४ समाजको रुढीवादी धारणाले गर्दा पढाईलाई निरन्तरता दिन नसकेको ४५